

Sygn. akt V CSK 417/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 października 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Marian Kocon (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa K. – B. mbH z siedzibą w Darmstadt

przeciwko G. M. i R. P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 października 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 19 kwietnia 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2011 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 30 września 2010 r. w ten sposób, że zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 5.500.000 zł z odsetkami tytułem zwrotu zaliczki. U podłoża tego rozstrzygnięcia legło ustalenie, że strony umowy przedwstępnej zawrą bliżej określoną umowę stanowczą w terminie do dnia 15 lutego 2009 r., oraz pogląd, iż z „tą datą realizuje się prawo strony powodowej do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 395 k.c.”

Skarga kasacyjna pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego - oparta na obu podstawach z art. 398³ k.p.c. - zawiera zarzut naruszenia art. 382, 378, 316 k.p.c. oraz art. 65, 395, 89 k.c., i zmierza do uchylenia tego wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Strona stosunku zobowiązaniowego nie może go samodzielnie rozwiązać, chyba że ma do tego uprawnienie przyznane przez ustawę lub czynność prawną. Kodeks cywilny zna ustawowe (art. 491-494 k.c.) i umowne (art. 395 k.c.) prawo odstąpienia od zawartej umowy.

Powołany przez Sąd Apelacyjny art. 395 k.c. stanowi ustawową podstawę dokonywania czynności prawnych przyznających uprawnienie nazywane umownym prawem odstąpienia. Zastrzec prawo odstąpienia można w samej umowie, której prawo to dotyczy, jak i poza tą umową. Wynika to zarówno z charakteru zastrzeżenia odstąpienia jako umowy ubocznej, jak i z zasady swobody umów.

W świetle art. 395 § 1 zd. 1 k.c. do elementów obligatoryjnych zastrzeżenia prawa odstąpienia od umowy należy zaliczyć określenie strony (lub stron) stosunku obligacyjnego, której przysługuje prawo odstąpienia oraz, co ma istotne znaczenie w sprawie, oznaczenie terminu, który jest terminem końcowym (*dies ad quem*) i zarazem terminem zawitym do wykonywania uprawnienia kształtującego. Ten element umownego prawa odstąpienia ma charakter *iuris cogentis*, stąd też brak tego elementu, na podstawie art. 58 § 3 k.c. powoduje nieważność

zastrzeżenia prawa odstąpienia. Termin wygaśnięcia tego prawa może upływać zarówno przed wykonaniem umowy głównej, jak i po jej całkowitym lub częściowym wykonaniu (np. po dokonaniu przez kontrahenta kontroli jakości spełnionego na jego rzecz świadczenia).

Zauważyć należy, że umowa zawarta z zastrzeżeniem prawa odstąpienia ma słabszy skutek, niż bez tej klauzuli, albowiem każda lub jedna strona jest narażona na to, iż umowa może być z woli strony rozwiązana. Fakt, że zachowanie skutków umowy zależy do pewnego czasu od woli jednej strony wytwarza pewien okres przejściowy od zawarcia umowy do chwili zgaśnięcia prawa odstąpienia. Strony, zawierając umowę wprowadzą się natychmiast, by umowa była wiążąca, o ile nic innego nie postanowią, lecz zastrzegając prawo odstąpienia wyraża wątpliwość utrzymania skutków umowy. Do czasu więc zgaśnięcia prawa odstąpienia stosunek umowny, chociaż wiążący, jest z punktu widzenia trwałości skutków umowy niepewny, co całemu stosunkowi umownemu nadaje cechy stosunku „prowizorycznego”.

Treść klauzuli odstąpienia musi zatem zawierać oznaczenie terminu, w czasie biegu którego będzie możliwe skorzystanie z prawa odstąpienia. Termin ten może być określony w taki sposób, iż już w chwili zastrzegania prawa odstąpienia jego upływ jest dokładnie umiejscowiony w czasie (*dies certus an, certus quando*, np. ustalenie daty kalendarzowej lub czasu wyrażonego w dniach, miesiącach). Wskazanie terminu może również polegać na odwołaniu się przez strony do zdarzenia przyszłego, acz pewnego, choć niedającego się jednoznacznie umiejscowić w czasie (*dies certus an, incertus quando*). Nie jest natomiast skuteczne określenie tego terminu przez wskazanie zdarzenia przyszłego, które nie daje się umiejscowić w czasie i którego wystąpienie nie jest według rozsądnych, obiektywnych oczekiwań ludzkich niewątpliwe (*dies incertus an, incertus quando*). W takim zastrzeżeniu brak bowiem elementu pewności co do wystąpienia zdarzenia wyznaczającego kres terminu (skutek *ad quem*). Określenie terminu końcowego do wykonania prawa odstąpienia może być powiązane z wystąpieniem zdarzenia przyszłego (stanowiącego przedmiot zastrzeżenia warunku - art. 89 k.c.), jeśli dodanie tego elementu nie doprowadzi do naruszenia funkcji terminu

końcowego związanej z ograniczeniem stanu niepewności co do skorzystania z tego uprawnienia kształtującego.

Sąd Apelacyjny uwzględniając żądanie pozwu stanął na stanowisku, że w § 4 pkt 4 umowy przedwstępnej sprzedaży strony zawarły klauzulę odstąpienia, oraz że następstwem odstąpienia od tej umowy w wykonaniu umownego prawa odstąpienia jest obowiązek zwrotu zaliczki (art. 395 § 2 zd. 2 k.c.). Rację ma skarżący kwestionujący to stanowisko, zarzucając, że z ustaleń Sądu Apelacyjnego nie wynika, aby strony oznaczyły termin końcowy do wykonania prawa odstąpienia. Sąd, jak wskazano na wstępie, ustalił jedynie termin, w ciągu którego umowa stanowcza miała być zawarta, tj. do dnia 15 lutego 2009 r., po czym wyraził pogląd, że z „tą datą realizuje się prawo strony powodowej do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 395 k.c.”

Rozstrzygnięcie przeto Sądu Apelacyjnego, jak dotąd, opiera się na błędnym założeniu, że art. 395 k.c. daje prawo do odstąpienia od umowy przedwstępnej pomimo zaniechania oznaczenia przez strony terminu końcowego realizacji umownego prawa odstąpienia od tej umowy.

Z tych przyczyn zaskarżone rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego, jako oparte na błędnym założeniu prawnym, ulega uchyleniu w myśl art. 398¹⁵ k.p.c.